FJÄRILAR I ODLINGSLANDSKAPET

Vitfjärilar

Rapsfjärilens första generation (t.v.) är gulaktig med olivgrön pudring. Rovfjärilen (mitten) är i allmänhet betydligt mindre än kålfjärilen. Kålfjärilen (t.h.) är större än raps och rovfjäril. På latin heter rapsfjäril *Pieris napi*, rovfjäril *Pieris rapae* och kålfjäril *Pieris brassicae*. Foto från vänster: Petter Haldén, Bo Söderström och Gabriel Tjernberg.

Rapsfjäril, rovfjäril och kålfjäril

Är det kålfjärilar allihop?

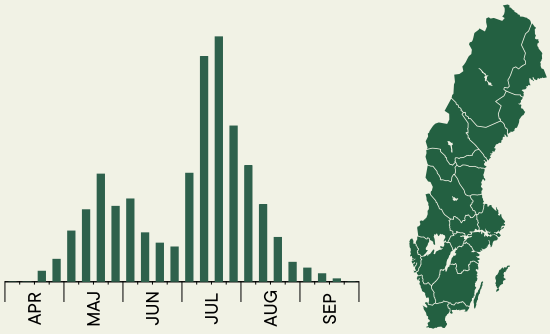
”Kålfjäril” brukar vi kalla de medelstora till stora vita dagfjärilar som under sommaren fladdrar över fält med oljeväxter och i trädgårdarnas kålodlingar. I själva verket är det tre skilda arter: raps-, rovoch kålfjäril. De har delvis olika biologi, men de delar alla kärleken till kålväxter. De tillhör gruppen vitfjärilar. Trots att de är vanliga i rapsfält under sommaren är deras påverkan på skörden försumbar. I trädgårdar och odlingar av broccoli, vitkål, pepparrot och andra kålväxter kan de däremot utgöra ett stort bekymmer och ibland förstöra skörden helt.

Observera att kålmal, *Plutella xylostella*, som de senaste åren varit en allvarlig skadegörare i vårraps, hör till nattfjärilarna. Kålmalen är mycket mindre än alla vitfjärilar med ett vingspann på 11–15 millimeter. Kålmalens larver äter på bladets undersida och gör genomskinliga fläckar.

Älskar kål

Rapsfjärilen är förmodligen Sveriges vanligaste fjäril och finns i stort sett i alla miljöer, utöver jordbrukslandskap även i kraftledningsgator, på kalfjäll och ute i skärgården. Rovfjärilen och kålfjärilen är lite mer kräsna och förekommer bara söder om Dalälven och mest i trädgårdar, gårdsmiljöer och betesmarker. Rovfjärilen är känslig för kalla somrar medan kålfjärilens puppa inte överlever stränga vintrar. De förekommer regelbundet bara i södra Sverige men återkoloniserar snabbt Götaland och södra Svealand vid invasionsår. Dessa fjärilar kommer flygande över Östersjön från europeiska kontinenten.

Alla tre arter har en lång rad korsblommiga växter som värdväxter. Förutom odlade kålväxter tjänar även en del vilda örter som ryssgubbe, löktrav och gulreseda som värdväxt för någon eller några av arterna. Alla tre fjärilsarterna kan flyga långa sträckor och påträffas på blommor i de flesta miljöer. Rapsfjärilen smakar illa för fåglar och är därför inte beroende av att kunna flyga snabbt.

Flygtider och utbredningskarta för rapsfjäril. Diagrammet visar när på året som det är störst chans att se rapsfjärilen i dess svenska utbredningsområde, Data från Artportalen.

Ett stillsammare leverne innebär att rapsfjärilen, till skillnad från många andra fjärilar, kan kosta på sig att flyga även när det är mulet och något kylslaget.

Rapsfjärilen har gråsvart skuggning utmed vingribborna. Foto: Bo Söderström

Generationsöverskridande

Alla tre fjärilsarterna har en mycket snabb utveckling från ägg till fullbildad fjäril, i allmänhet tre till sex veckor. För rapsfjärilen och rovfjärilen är det inte ovanligt med två eller till och med tre generationer under en sommar. Då arterna dessutom är tämligen långlivade och rör sig över stora områden kan man se dem i stort sett under hela sommaren, från sista veckan i april till och med september. Alla tre arterna övervintrar i puppstadiet och kläcks under perioden april till maj.

Liknande arter

Kålfjärilen är överlägset störst av de tre arterna och kan oftast artbestämmas direkt på storleken. Den är också den klaraste och mest distinkt tecknade av de tre arterna med sotsvarta vingspetsar som följer framvingarnas ytterkanter i en båge. Rovfjärilen är lik kålfjärilen men har mindre utbredning av svart på vingspetsarna. Rapsfjärilen har samma grundutseende som kålfjärilen och rovfjärilen, men är tydligt mindre och har gråsvart skuggning utmed vingribborna på bakvingens undersidor, som dessutom är betydligt gulare än hos de andra två arterna.

Hos kålfjärilen har den svarta spetsen på framvingen en böjd innerkant. Foto: Bo Söderström

Det finns ytterligare några arter som är lika. Skogsvitvinge och ängsvitvinge finns vanligtvis i anslutning till skogsbryn och flyger sällan eller aldrig ute i det öppna jordbrukslandskapet. De är mindre än rapsfjäril och har en vek, långsam flykt (i lugnt promenadtempo och inte i joggtempo som rapsfjärilen). Bakvingens undersidor saknar skuggning utmed vingribborna. Hagtornsfjärilen är större än kålfjärilen och har rent vit grundfärg utan svarta markeringar på vingframkanterna men med kolsvarta vingribbor.

Vitfjärilarna är vanliga

Vare sig kålfjäril, rovfjäril eller rapsfjäril är hotade i Sverige. Snarare är det så att de lokalt utgör ett hot mot mindre odlingar av kål i olika former.

Kålfjärilslarv. Foto: Martin Sjödahl

Du kan hjälpa vitfjärilarna

Kålfjärilen, rovfjärilen och rapsfjärilen är ovälkomna gäster i de flesta trädgårdar där kål odlas. För att skydda sin kål bör man vara noggrann med att odla den under väv eller fiberduk så länge som möjligt för att undvika angrepp. Om man skyddar sin kål eller inte odlar någon kål alls kan man i stället njuta av dessa vackra fjärilar i fjärilsrabatten.

På åkern

- Lämna sprut- och gödningsfria kantzoner i dina grödor, eftersom det gynnar viktiga nektarväxter, som blåklint, åkertistel och åkermolke.
- Etablera ettåriga blommande kantzoner med honungsört och perserklöver.

I betesmarker och randzoner

- Slå blomrika vägkanter sent under säsongen.
- Spara sälgar i betesmarker och diken.

I gårdsmiljön

- Anlägg fjärilsrabatter med till exempel lavendel, mynta, hampflockel, gullris, vitlysing, kärleksört, timjan, bolltistel och röd solhatt i trädgården.
- Plantera perenner, buskar och träd som syrenbuddleja, syren, schersmin, hagtorn och fruktträd av alla sorter.

Jordbruksverket, 551 82 Jönköping. Tfn 0771-22 32 23 (växel).
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se Webb: www.jordbruksverket.se
April 2025. OVR 308:16